

FROGEE POLICY BRIEF 1

leskats situācijā Latvijā

2019. gada decembris

Bērnu dzimstības sekmēšanai ieviestu politiku
ekonomiskā nozīme

Ļevs Ļvovskis (*Lev Lvovskiy*), BEROC

Dzimstību veicinoša politika Latvijā

Nicolas Gavaille, SSE Riga

Anna Pļuta, BICEPS

Anna Zasova, BICEPS

Anotācija

Bērnu dzimstības sekmēšanai ieviesto politiku ekonomiskā nozīme

3. – 6. lpp.

Šis raksts atklāj FROGEE rakstu sēriju, kuras mērķis ir īsumā izklāstīt un popularizēt ekonomiskos pētījumus, kas saistīti ar dzimumu līdztiesības jautājumiem. Šis raksts iepazīstina ar vispārējo pieeju, kāda tiek izmantota, pieņemot valsts pārvaldes lēmumus attiecībā uz dzimstības līmeni, un ar to saistītajiem politiskās iejaukšanās pasākumiem. Tajā apkopota ekonomiskā literatūra par dažādu politiskās iejaukšanās pasākumu veidu ietekmi uz dzimstības sekmēšanu. Attīstīto valstu pieredze liecina, ka dzimstības līmenis samazinās līdz ar ienākumu līmeņa paaugstināšanos un, valstu labklājības līmenim augot, dzimstības rādītāji laika gaitā samazinās. Šis negatīvās dzimstības un ienākumu līmeņa attiecības galvenie cēloņi ir saistīti ar divu atšķirīgu lēmumu pieņemšanu. Izvēle starp kvalitāti un kvantitāti izpaužas kā turīgu cilvēku tendence izvēlēties vairāk ieguldīt bērna attīstībā, tādējādi atsakoties no kvantitātes. Otrs lēmums ir saistīts ar to, ka bērnu audzināšana prasa laiku, kas liek cilvēkiem izvēlēties starp bērnu un karjeru. Rakstā tiek aplūkots ekonomisko pētījumu apkopojums par dažādu dzimstības sekmēšanas politiku efektivitāti. Secinājums ir, ka visefektīvākās politikas ir tās, kuras koncentrējas uz šo lēmumu pieņemšanas izskaušanu. Jo īpaši daudzsološas šķiet politikas, kas paredz brīvāku potenciālo vecāku laika plānošanu vai bērnu audzināšanas apvienošanu ar karjeru.

Dzimstību veicinoša politika Latvijā

6. – 8. lpp.

Latvija ir valsts ar salīdzinoši zemu dzimstību. Deviņdesmito gadu beigās un 2000. gadu pirmajā pusē noturīgais negatīvais neto migrācijas saldo un iedzīvotāju skaita samazināšanās padarīja dzimstību par īpaši jutīgu politisku problēmu, un Latvijā tika ieviestas vairākas dzimstību veicinošas programmas, no kurām lielākā daļa ir pieejamas vecākiem ar bērniem arī šodien. Šajā rakstā mēs parādam, ka, neskatoties uz to, ka šīm programmām, iespējams, ir bijusi liela nozīme dzimstības veicināšanā, precīzu to ietekmi ir grūti noteikt. Iemesls tam ir valdības ar ģimenēm un bērniem saistīto izdevumu procikliskais raksturs, tādēļ ir praktiski neiespējami atdalīt politikas ietekmi no ekonomiskā cikla ietekmes.

Bērnu dzimstības sekmēšanai ieviesto politiku ekonomiskā nozīme

Ievads FROGEE rakstu sērijā

FROGEE politikas raksti ir īpaša rakstu sērija, kuras mērķis ir īsumā izklāstīt un popularizēt ekonomiskos pētījumus, kas saistīti ar dzimumu līdztiesības jautājumiem. Dzimumu līdztiesības politikas tēma bieži vien izraisa ļoti asas diskusijas. Mēs uzskatām, ka tādu argumentu izmantošana, kas iegūti, balstoties uz jaunākajos pētījumos gūtajām zināšanām, palīdzētu mums veicināt produktīvākas diskusijas par iespējamiem politiskajiem pasākumiem un galu galā sasniegt labākus rezultātus. Pārskatu mērķis ir uzlabot izpratni par argumentiem, kas balstīti uz pētījumiem, un to nozīmi aplūkojot galvenās teorijas un vissvarīgākos atklājumus tajās jomās, kas visciešāk saistītas ar pašreizējo diskusiju tēmu. Katra raksta ievadā ir īss vispārīgs apkopojums par konkrēto tēmu, kam seko iepazīstināšana ar konkrētu valstu kultūrvēsturisko situāciju, konkrētiem politikas izaicinājumiem, īstenotām reformām un diskusijām par citām politikas iespējām.

Ievads dzimstības sekmēšanas ekonomiskā

Rakstu sēriju uzsākam, aplūkojot jautājumu par dzimstības sekmēšanu – šī tēma ir cieši saistīta ar dzimumu līdztiesības jautājumiem, un ir joma ar augstu valsts politiskās iejaukšanās līmeni. No ekonomiskā viedokļa pastāv vairāki iespējamie iemesli, kāpēc politiska iejaukšanās dzimstības līmeņa veicināšanai var būt labvēlīga sabiedrībai un kāpēc bez atbalsta atstātu vecāku pieņemtie lēmumi varētu būt nelabvēlīgi no sociālā viedokļa. Lai tos labāk izprastu, vispirms ir jāaplūko loģika,

kas slēpjas aiz teorētiskās ekonomiskās pieejas ģimenes attiecību analīzei kopumā un it īpaši lēmumiem par bērnu dzemdēšanu, kas lielā mērā balstās uz Gerija Bekera (*Gary Becker*) darbiem (*Becker & Lewis 1973; Becker & Tomes 1976*).

Prece kā ekonomikas jēdziens ir jebkurš reāls priekšmets, kas apmierina cilvēku vajadzības un pārsvarā ir pieejams par zināmu cenu. Bekers šo jēdzienu attiecina arī uz cilvēku attiecībām ģimenes ietvaros un skaidro, ka lēmumu pieņemšanas process, kas saistīts ar partnerattiecībām, šķiršanos un ģimenes veidošanu, ir pamatojams ar „ekonomisko” izvēli starp izmaksām un ieguvumiem. Tā kā bērnu audzināšana ir saistīta ar ievērojamām izmaksām (gan naudas, gan laika ziņā), kā arī dažādiem svarīgiem ieguvumiem, lēmumu par bērna laišanu pasaulē var formulēt kā ekonomisku lēmumu. Tomēr, raugoties no šī viedokļa, lēmums dzemdēt bērnus pats par sevi ir īpašs gadījums no vairākiem aspektiem.

Negatīva ienākumu un dzimstības sakarība un zems dzimstības līmenis

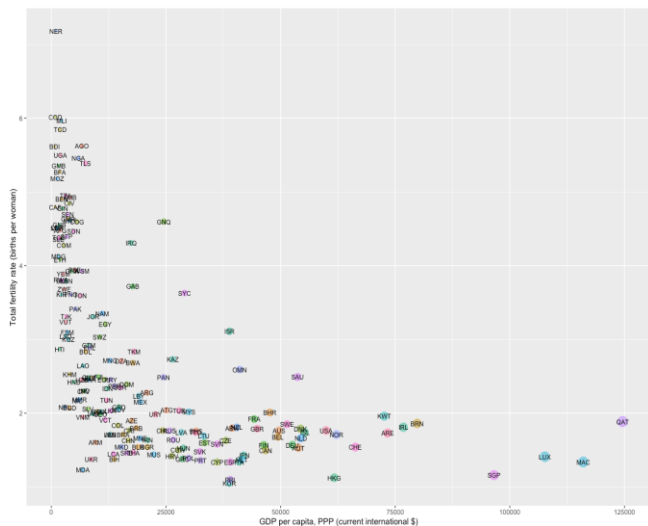
Viens no vispamatotākajiem novērojumiem attiecībā uz dzimstību – atšķirībā no daudziem citiem izdevumu veidiem, pastāv spēcīga negatīva sakarība starp ienākumiem un bērnu skaitu (1. attēls). Šī negatīvā ienākumu un dzimstības sakarība ir novērota visās attīstītajās valstīs – gan ilgtermiņā pētot jautājumu par ienākumu pieaugumu, gan savstarpēji salīdzinot dažādu valstu piemērus (sk. *Jones et al. 2011*). 2. attēlā parādīta šīs sakarības plašā makroekonomiskā perspektīva – vēsturiski, pieaugot pasaules IKP uz vienu iedzīvotāju, dzimstības rādītājiem ir bijusi tendence samazināties.

Iepriekšminētajai sakarībai ir vairāki potenciālie iemesli. Divi visizplatītākie skaidrojumi ir alternatīvas izmaksas un izvēle starp kvalitāti un

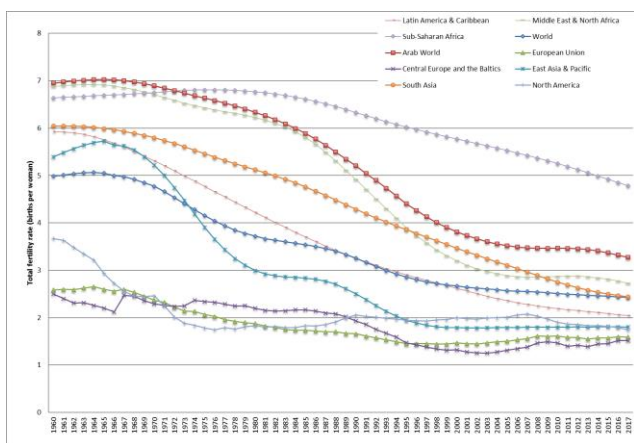
kvantitatī, un tie skar ar bērna audzināšanu saistītas izmaksas un ieguvumus no bērna ienākšanas ģimenē, un ir attiecināmas uz ģimenes konceptu kā tādu.

1. attēls. Sakarība starp kopējo dzimstības līmeni un IKP uz vienu iedzīvotāju

Avots: Pasaules Banka.

2. attēls. Kopējā dzimstības līmeņa tendences pa reģioniem, no 1950. līdz 2050. gadam.

Avots: Pasaules Banka.

Naudas un laika patēriņš

Diezgan unikāla ģimenes veidošanas īpatnība ir tāda, ka ar bērna kopšanu saistītās izmaksas tiek izteiktas gan naudas, gan laika izteiksmē. Sakarā ar pēdējo minēto vecāki ar lieliem ienākumiem saskaras ar lielākām alternatīvas izmaksām, kas nepieciešamas bērna audzināšanai. Tas ne tikai

izraisa iepriekšminēto negatīvo sakarību starp dzimstību un ienākumiem, bet ir arī viens no galvenajiem iemesliem, kādēļ attīstītajās valstīs ir zems dzimstības līmenis. Viena no visbiežāk sastopamajām politikām dzimstības līmeņa palielināšanai ir naudas pārskaitījumi ģimenes pabalstu, mazuļu piemaksu vai nodokļu atvieglojumu veidā. Saskaņā ar ANO publikāciju *Population Facts*, vismaz 96% attīstīto valstu praktizē šāda veida politiku. OECD valstīs šādi palīdzībai vidēji tērē apmēram 4% no IKP, un tiek lēsts, ka šādi politisku iejaukšanās pasākumi palielina kopējo dzimstības līmeni (*TFR – total fertility rate*) vidēji par 0,08 – 0,35 (*Luci-Greulich & Thevenon 2011*). Galvenais iemesls, kāpēc valstīm ir jātērē tik daudz naudas, lai iegūtu salīdzinoši nelielu kopējā dzimstības līmeņa pieaugumu, ir tāds, ka zema dzimstība ir „pirmās pasaules” problēma, t. i., lielākajai daļai no atbalsta saņēmējiem finansiālie apsvērumi nav šķērslis bērna ienākšanai ģimenē.

Lielāku potenciālu efektu attīstītajās valstīs panāk politikas, kuras ņem vērā izmaksas, ko rada bērnu audzināšanai patērētais laiks. Piemēram, Raute (2019), izmantojot Vācijas datus, konstatējusi, ka pēc atbilstoši ienākumiem apmaksāta bērnu kopšanas atvaļinājuma ieviešanas, dzimstības līmenis pieauga par 18% sievietēm kuru ienākumi pārsniedz mediānas rādītāju valstī.

Izvēle starp kvalitāti un kvantitāti

Ideja par to, ka izglītība, veselība un citi faktori palielina cilvēka produktivitāti un potenciālu, ekonomikā ir ietverta „cilvēkkapitāla kvalitātes” jēdzienā. Palielinoties atdevei no ieguldījumiem cilvēkkapitālā, vecāki var izvēlēties dzemdēt mazāk bērnu un koncentrēt laiku un finanšu „ieguldījumus” viņu „kvalitātē”. Dažus no pārliecinošākajiem pierādījumiem par izvēles nepieciešamību (vai par izvēli) starp kvalitāti un

kvantitāti, atklāja Hanušeks (*Hanushek*) (1992), Lī (*Li*) (2008) u.c., analizējot datus par dvīņu dzimstību un personu skaitu ģimenēs.

Kultūras normas

Salīdzinoši nesenie pētījumi par dzimstības faktoriem norāda uz būtisku un pastāvīgu kultūras normu ietekmi uz dzimstību. To atspoguļo dažādu valstu dzimstības līmeņu atšķirības starp cilvēkiem ar līdzīgu finansiālo stāvokli, bet no dažādām kultūrām. Piemēram, imigrantu dzimstības līmenis attīstītajās valstīs parasti līdzinās dzimstības līmenim viņu izcelsmes valstīs (sk., piemēram, *Beach & Hanlon 2019, Families and Societies 2015*), un, kaut arī kultūras normas mainās un tās var ietekmēt arī politiskā vide (*Bassi & Rasul 2017*), novērots, ka kultūras normu attīstībai un izmaiņām ir nepieciešams ievērojams laiks.

Iekšējās izmaksas un ārējie ieguvumi

Pēdējā īpašā dzimstības iezīme no ekonomiskā viedokļa ir tāda, ka, lai arī lielāko daļu izmaksu laika un naudas ziņā, ko prasa bērnu audzināšana, sedz vecāki, būtiska daļa no nākotnes ekonomiskajiem ieguvumiem, kas rodas vēl vienas personas eksistences rezultātā, novērojami ārpus ģimenes – ieguvumus gūst plašāka sabiedrība. Kad pieaugušais ienāk darba tirgū, radot preces un pakalpojumus citiem cilvēkiem, un maksā nodokļus valdībai, viņa vecāki no šīm aktivitātēm nesaņem būtiskus ieguvumus (*Schoonbroodt & Tertilt 2014*). No ekonomiskā viedokļa tas liek domāt, ka bērnu sociālā vērtība ir augstāka nekā privātā (vecāku) vērtība. Šī situācija ir viens no galvenajiem argumentiem par labu politisku pasākumu īstenošanai attiecībā uz dzimstību. Ikreiz, kad sociālie ieguvumi pārsniedz privātos ieguvumus, privātās izvēles subsidēšana

var veicināt vispārējo labklājību.

Dzimstību veicinoša politika: kas darbojas un kas nedarbojas?

No dzimstības sekmēšanas viedokļa politikas veidotājiem ir pieejams plašs iespēju klāsts. No vienas puses, apmaksāts bērna kopšanas atvaļinājums un subsidēta bērnu aprūpe var mazināt konfliktu starp karjeras veidošanu un bērnu audzināšanu, savukārt bērna kopšanas atvaļinājuma ieviešana vīriešiem palīdz līdzsvarot bezdarba laiku starp diviem vecākiem un sniedz lielākas iespējas bērnu aprūpes laika savstarpējai sadalei. No otras puses, ar bērnu saistīto naudas pārskaitījumu mērķis ir samazināt finansiālos ierobežojumus ģimenēm, kuras sava finansiālā stāvokļa dēļ ierobežo vai atliek bērnu dzemdēšanu. Praksē bieži vien ir grūti noteikt konkrētas dzimstības sekmēšanas politikas atstāto ietekmi, jo trūkst dati un nav īpašu politikas īstenošanas plānu, kas ļautu novērtēt politikas efektivitāti. Tomēr ir pierādījumi, ka dzimstības sekmēšanas politikas var efektīvi stimulēt dzimstības līmeni. Luči-Greiliha (*Luci-Greulich*) un Tevenons (*Thevenon*) (2011) secina, ka visefektīvākie naudas pārskaitījumi ir tie, kas paredzēti visjaunākajiem bērniem (vecumā no 0 līdz 3 gadiem), savukārt tie, kas tiek izmaksāti ap dzimšanas laiku, ir mazāk efektīvi. Vairāki pētījumi pierāda, ka naudas pārskaitījumi ģimenēm ar bērniem pozitīvi ietekmē dzimstības līmeni (*d'Addio & d'Ercole 2005, Ermisch 1998, Milligan 2005, Whittington 1992, Whittington et al. 1990*). Pēdējo gadu desmitu notikumi Zviedrijā bieži tiek pasniegti kā uz ģimeni orientētas politikas veiksmes stāsts, lai gan, ņemot vērā daudzo un dažādo sistēmu vienlaicīgu darbību, ir grūti atdalīt katras politikas rezultātus. (Zviedrijas politikas reformu datus sk. *Björklund 2006*, savukārt vispārīgāku pārskatu par esošajiem

pētījumiem saistībā ar dzimstību sekmējošām politikām sk. *Luci-Greulich & Thévenon 2013*).

Kalveijs (*Kalwij*) (2010) un Raute (2019) pievērš uzmanību politikām, kas atvieglo izvēli starp karjeras veidošanu un bērnu audzināšanu. Raute (2019) ir atklājusi, ka īpaši efektīva ir adekvāta zaudēto ienākumu kompensācija sievietēm ar augstiem ienākumiem (autore arī sniedz visaptverošu pētījumu pārskatu par ar bērnu saistīto alternatīvo izmaksu samazināšanas efektivitāti). Dopke (*Doepke*) un Kindermans (*Kindermann*) (2016) papildina šos rezultātus, sniedzot pierādījumus tam, ka dzimstības līmeni būtiski ietekmē politikas, kas īpaši mērķētas uz bērnu aprūpes sloga samazināšanu sievietēm.

Pierādījumi par cita populāra ģimenes politikas veida – grūtniecības un dzemdību atvaļinājuma – ietekmi uz dzimstības līmeni nav tik vienošīgi. Tā kā mūsdienās lielākajai daļai attīstīto valstu ir apmaksāts grūtniecības un dzemdību atvaļinājums, ir grūti novērtēt tā pieejamības ietekmi uz lēmumu pieņemšanu saistībā ar bērnu dzemdēšanu. Tomēr atšķirīgais grūtniecības un dzemdību atvaļinājuma ilgums dažādās valstīs un šī ilguma izmaiņas ļauj ekonomistiem izdarīt dažus secinājumus. Lai arī daži pētnieki konstatē grūtniecības un dzemdību atvaļinājuma ilguma pozitīvo efektu (*Adserà 2004*), citi neatbalsta šo secinājumu, par pamatojumu tam izmantojot citus datus un eksperimentus (*d'Addio and d'Ercole 2005*, *Olivetti and Petrongolo 2017*).

Noslēguma piezīmes

Labāka izpratne par ekonomisko pieeju ģimenes veidošanai un dzimstības sekmēšanai var būt nodrošināta, domājot par uz ģimeni orientētu politiku pārveidošanu. Šis raksts nesniedz pilnīgu ieskatu plašajā ekonomikas literatūrā, kas pieejama saistībā ar šo tēmu. Taču pētījumi liecina, ka eksistē politikas instrumenti, kuri var efektīvi

sekmēt dzimstības līmeni. Šeit apskatītie pamatjēdzieni, cerams, var kalpot par pamatu sistemātiskai un uz pierādījumiem balstītai diskusijai par valsts politiku šajā jomā. Jāatzīmē, ka, tā kā bērnu dzemdēšana ir viens no vissvarīgākajiem lēmumiem daudzu cilvēku dzīvē, tā pēc savas būtības ir saistīta ar daudziem citiem individuāliem lēmumiem. Tāpēc jebkura politika, kuras mērķis ir palielināt dzimstības līmeni, neizbēgami ietekmēs citas svarīgas jomas, piemēram, ienākumu nevienlīdzību, nodokļus, dzimumu līdztiesību, veselību un bērnu attīstību. Tas nozīmē, ka jebkuriem politiskās iejaukšanās pasākumiem vienmēr jābūt rūpīgi izvērtētiem, ņemot vērā tās iespējamās pozitīvās un negatīvās blakusparādības.

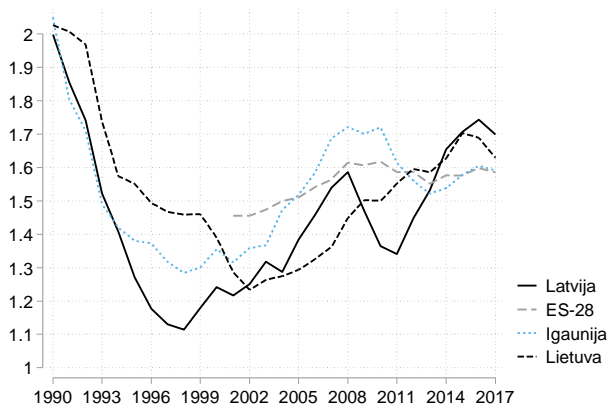
Dzimstību veicinoša politika Latvijā

Dzimstības līmenis Latvijā

Latvija ir valsts ar tradicionāli salīdzinoši zemu dzimstības līmeni. Padomju gados no visām padomju republikām Latvijā bija viens no zemākajiem dzimstības rādītājiem. Tas ievērojami palielinājās virs 2 (pietiekoši augsts līmenis, lai iedzīvotāju skaits saglabātos nemainīgs) tikai 80. gadu otrajā pusē pēc daļēji apmaksāta 1,5 gadus ilga bērna kopšanas atvaļinājuma ieviešanas (*Eglite, 2011*). Pēc straujā krituma pārejas agrīnajā posmā, dzimstības līmenis sāka pakāpeniski pieaugt 1990. gadu beigās, un tad turpināja augt līdz ar ekonomisko izaugsmi (skat. 1. attēlu). Kā redzēsīm raksta turpinājumā, dzimstības līmeņa pieaugums sakrīt arī ar toreizējo pasākumu ieviešanu, kuru mērķis bija veicināt (vairāku) bērnu dzimstību.

1. attēls: Dzimstības koeficients Baltijas valstīs no 1990. līdz 2017. gadam un ES-28 no 2001. līdz 2017. gadam.

Avots: Eurostat, Centrālā statistikas pārvalde.

Piezīme: Dzimstības koeficients ir dzīvu dzimušo bērnu skaits x vecuma mātēm pret vidējo sievietu skaitu x vecuma grupā. Dzimstības koeficientu var interpretēt kā vidējo bērnu skaitu, kas varētu piedzimt vienai sievietei viņas dzīves laikā, ja viņai reproduktīvo gadu laikā dzimstības koeficients atbilstu vidējam dzimstības rādītājam attiecīgajā vecuma grupā.

Laika posmā no 2000. līdz 2017. gadam dzimstības līmenis Latvijā bija ievērojami svārstīgāks nekā citās Baltijas valstīs un vidēji ES. Ekonomiskās lejupslīdes laikā Latvija piedzīvoja līdz šim straujāko dzimstības kritumu, neskatoties uz to, ka gan Igaunija, gan Lietuva piedzīvoja salīdzinoša mēroga bezdarba pieaugumu un IKP kritumu. Igaunijā bijā mazāks dzimstības kritums un tas notika ar laika nobīdi, savukārt Lietuvā dzimstība turpināja pieaugt visa ekonomiskā cikla laikā.

Bērnu pabalsti

Negatīvais migrācijas saldo gadu no gada un iedzīvotāju skaita samazināšanās padarīja dzimstību par īpaši jūtīgu politisku problēmu 90. gados. Lielākā daļa programmu, kas šodien ir pieejamas vecākiem ar bērniem, tika ieviestas 90. gadu beigās vai 2000. gadu pirmajā pusē. Šīs programmas var iedalīt divās grupās. Pirmā ietver uz iemaksām balstītus pabalstus (t.i. atkarīgi no saņēmēju sociālajām iemaksām), kas tiek maksāti nesen dzimušu bērnu vecākiem un aizvieto vecāku ienākumus, kamēr viņi atrodas bērna

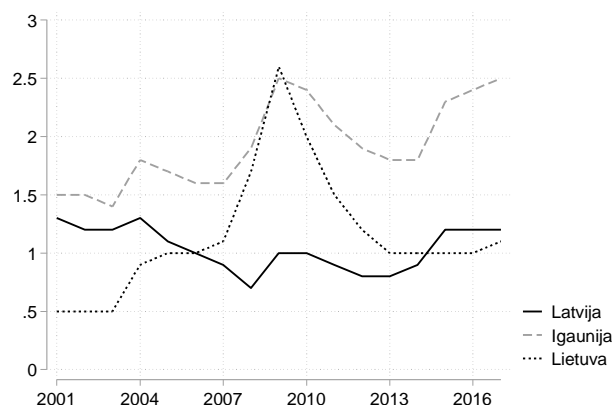
kopšanas atvaļinājumā. Šie pabalsti ir galvenais valsts materiālā atbalsta avots sociāli apdrošinātiem vecākiem bērna dzīves pirmajā gadā. Otrā grupā ietver vispārējus pabalstus, kas tiek maksāti neatkarīgi no vecāku sociālo iemaksu vēstures. Šajā grupā visdāsnākā pabalsta izmaksa tiek pārtraukta, kad bērns ir pusotru gadu vecs, taču pastāv pabalsts, ko izmaksā līdz brīdim, kad bērns kļūst piecpadsmit gadus vecs (vai divdesmit, ja bērns turpina mācīties un nav precējies).

Politikas ietekme

Pastāv vairāki iemesli, kāpēc ir grūti identificēt Latvijā īstenotās politikas ietekmi uz dzimstību. Pirmkārt, pabalstu noteikumi tika mainīti ļoti bieži, un katru gadu stājās spēkā kādas politikas izmaiņas. Otrkārt, valdības pēdējo gadu ar ģimenēm un bērniem saistītajiem izdevumiem bija izteikts prociklisks raksturs, tādēļ ir praktiski neiespējami atdalīt politikas ietekmi no ekonomiskā cikla ietekmes.

Tas ir ilustrēts 2. attēlā. Tas parāda vispārējās valdības izdevumus pasākumiem, kas saistīti ar ģimeni un bērniem, attiecību pret IKP Baltijas valstīs. Latvija acīmredzami atšķiras no pārējām divām Baltijas valstīm, kur šis rādītājs strauji palielinājās 2008. - 2009. gada krīzes laikā.

2. attēls: Vispārējās valdības izdevumi pasākumiem, kas saistīti ar ģimeni un bērniem, no 2001. līdz 2017. gadam, % no IKP

Avots: Eurostat.

Ekonomikas uzplaukuma periodā (2005.-2007. gads) pabalstu noteikumi Latvijā tika regulāri mainīti, lai paplašinātu atbalstu jaunajiem vecākiem. Savukārt, lai tiktu galā ar pieaugošo fiskālo spiedienu recesijas laikā, Latvijas valdība īstenoja vairākus pasākumus, kas atbalstu vecākiem padarīja mazāk dāsnu. Turklāt daudzi vecāki, kuri recesijas laikā zaudēja darbu, zaudēja arī tiesības saņemt uz iemaksām balstītos pabalstus (bezdarbnieki nav tiesīgi saņemt šos pabalstus), bet tie, kuru algas tika samazinātas, saņēma mazākus pabalstus.

Tādējādi, 90. un 2000. gados ieviestā dāsnā atbalsta politika vecākiem, iespējams, ir bijusi nozīmīga dzimstības veicināšanā, taču šo efektu ir grūti identificēt. Visticamāk, pozitīvās ekonomiskās perspektīvas un nodarbinātības iespējas ekonomikas uzplaukuma gados bija vismaz tik pat nozīmīgas lēmumu par ģimenes pieaugumu pieņemšanā.

Vēl viens pabalstu politikas efektivitāti ierobežojošs faktors ir izvairīšanās no nodokļu maksāšanas, kas Latvijā ir ļoti izplatīta. Pirmkārt, neoficiāli nodarbinātie ir pakļauti augstākam darba zaudēšanas riskam, un tāpēc ir piesardzīgāki, pieņemot lēmumu par ģimenes pieaugumu. Otrkārt, nedeklarētie ienākumi ierobežo darba ņēmēju iespējas saņemt sociālās apdrošināšanas pabalstus. Pētījuma rezultāti liecina, ka bieži darba devēji un darbinieki vienojas un palielina sociālās apdrošināšanas iemaksas neilgi pirms bērna piedzimšanas, legalizējot iepriekš oficiāli neuzrādītos ienākumus (Jascisens un Zasova, 2018). Tomēr ievērojamai daļai vecāku, visticamāk, ir ierobežota piekļuve uz iemaksām balstītajiem bērnu pabalstiem, jo neoficiālo ienākumu izplatība Latvijā ir ļoti liela.

Atsauces

- Adserà A., 2004. "Changing Fertility Rates in Developed Countries: The Impact of Labour Market Institutions", *Journal of Population Economics*, 17: 17-43.
- Bassi V. and I. Rasul, 2017. "Persuasion: A case study of papal influences on fertility-related beliefs and behavior", *American Economic Journal: Applied Economics*, 9(4): 250-302.
- Beach B. and W.W. Hanlon, 2019. "Censorship, Family Planning, and the Historical Fertility Transition".
- Becker G.S and H. Gregg Lewis, 1973. "Interaction between the Quantity and Quality of Children", *Journal of Political Economy*, 81 (2): S279-S288.
- Becker, G. S. and N. Tomes, 1976., "Child endowments and the quantity and quality of children", *Journal of Political Economy*, 84: S143-S162.
- Björklund A, 2006. "Does Family Policy Affect Fertility? Lessons from Sweden", *Journal of Population Economics*, 19 (1): 3-24.
- d'Addio A.C and M.M d'Ercole, 2005. "Trends and Determinants of Fertility Rates in OECD Countries: The Role of Policies", Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development OECD.
- Doepke M. and F. Kindermann, 2016. "Bargaining over babies: Theory, evidence, and policy implications", National Bureau of Economic Research, w22072.
- Eglite P., 2011. "Dzimstība un ģimenes politika Latvijā 1990. - 2009. gadā, LZA Vēstis, Vol 65, Nr 3/4, p. 17-33.
- Ermisch J., (1988). "Econometric Analysis of Birth Rate Dynamics in Britain", *Journal of Human Resources*, 23: 563-76.
- Families and Societies, 2015. "Country-specific case studies on fertility among the descendants of immigrants", Working paper 39.
- Hanushek E.A., 1992. "The trade-off between child quantity and quality", *Journal of Political Economy*, 100 (1): 84-117.
- Jascisens V. and A. Zasova, 2018. "Million Dollar Baby: Should Parental Benefits Depend on Wages When the Payroll Tax Evasion is Present?", Working Paper.
- Jones, L. E., A. Schoonbroodt, M. Tertilt, 2008. "Fertility theories: can they explain the negative fertility-income relationship?", National Bureau of Economic Research, w14266.

- Kalwij A., 2010. "The impact of family policy expenditure on fertility in western Europe", *Demography*, 47 (2): 503-519.
- Li H., J. Zhang, Y. Zhu, 2008. "The quantity-quality trade-off of children in a developing country: Identification using Chinese twins", *Demography*, 45 (1): 223-243.
- Luci-Greulich, A. and O. Thévenon, 2013. "The impact of family policies on fertility trends in developed countries", *European Journal of Population/Revue européenne de Démographie*, 29.4: 387-416.
- Milligan K., 2005. "Subsidizing the Stork: New Evidence on Tax Incentives and Fertility", *Review of Economics and Statistics*, 87:539-55.
- Olivetti C. and B. Petrongolo, 2017. "The economic consequences of family policies: lessons from a century of legislation in high-income countries", *Journal of Economic Perspectives*, 31.1: 205-30.
- Raute A., 2019. "Can financial incentives reduce the baby gap? Evidence from a reform in maternity leave benefits", *Journal of Public Economics*, 169: 203-222.
- Schoonbroodt A., M. Tertilt, 2014. "Property rights and efficiency in OLG models with endogenous fertility", *Journal of Economic Theory*, 150: 551-582.
- UN Population Facts**, 2017.
- Whittington L.A., 1992. "Taxes and the Family: The Impact of the Tax Exemption for Dependents on Marital Fertility", *Demography*, 29: 215-26.
- Whittington L.A, J. Alm, H.E. Peters, 1990. "The Personal Exemption and Fertility in the United States", *American Economic Review*, 80: 545-56.

Par autoriem

Levs L̄vovskis (Lev Lvovskiy)

Baltkrievijas ekonomiskās izpētes un izglītības centrs (*Belarusian Economic Research and Outreach Center, BEROC*)

Lvovskiy@beroc.by

www.eng.beroc.by

Levs L̄vovskis ir vecākais pētnieks Baltkrievijas ekonomiskās izpētes un izglītības centrā BEROC. Viņš ir ieguvis bakalaura grādu Permas Valsts tehniskajā universitātē 2010. gadā, un doktora grādu (Ph.D.) ekonomikā Aiovas Universitātē 2017. gadā.

Nicolas Gavaille

Rīgas Ekonomikas augstskola (SSE Riga)

Nicolas.Gavaille@sseriga.edu

www.sseriga.edu

Nicolas Gavaille ir Rīgas Ekonomikas augstskolas docents kopš 2015. gada. Nicolas ir ieguvis doktora grādu ekonomikā Francijas universitātē *University of Rennes 1*.

Anna Pļuta

Baltijas Starptautiskais Ekonomikas politikas studiju centrs (BICEPS)

Anna.Pluta@biceps.org

www.biceps.org

Anna Pļuta ir doktora grāda pretendente Latvijas Universitātē. Anna ir Baltijas Starptautiskā Ekonomikas politikas studiju centra (BICEPS) pētniece.

Anna Zasova

Baltijas Starptautiskais Ekonomikas politikas studiju centrs (BICEPS)

Anna@biceps.org

www.biceps.org

Anna Zasova ir Baltijas Starptautiskā Ekonomikas politikas studiju centra (BICEPS) pētniece. Viņa ir absolvējusi Latvijas Universitāti un ieguvusi doktora zinātnisko grādu.

Pateicības

Autori pateicās Pamelai Kampai (*Pamela Campa*), Mihalam Mikam (*Michał Myck*) un Jesperam Roine (*Jesper Roine*) par lietderīgiem komentāriem un ieteikumiem, kā arī Kažetanam Tržinskim (*Kajetan Trzciński*) par raksta angļu versijas korektūru.

Raksts tika oriģināli sagatavots angļu valodā. Tulkojumu latviešu valodā nodrošināja Lelde Jākobsone un SIA Skrivanek Baltic.

freepolicybriefs.com

Austrumeiropas un Attīstības Ekonomiku Pētniecības Forums (*Forum for Research on Eastern Europe and Emerging Economies, FREE*) ir akadēmiskais tīkls, kurš apvieno ekspertus Austrumeiropā un bijušajās Padomju Savienības teritorijās un kurā piedalās šādi pētniecības centri: BEROC (Minska), BICEPS (Rīga), CEFIR (Maskava), CenEA (Ščecina), ISET (Tbilisi), KSE (Kijeva) un SITE (Stokholma). 2019. gadā FREE tīkls, ar Zviedrijas Starptautiskās attīstības aģentūras (SIDA) finansiālo atbalstu uzsāka jaunu pētniecības platformas darbību - Dzimumu Ekonomikas Pētniecības Forums (*Forum for Research on Gender Economics, FROGEE*). FROGEE publikāciju mērķis ir veicināt diskusiju par dzimumu līdztiesības aspektiem Centrālajā un Austrumeiropā. Viedokļi, izteikti FREE un FROGEE publikācijās, atspoguļo tikai autoru viedokļus un neatspoguļo FREE tīkla, pētniecības centru vai SIDA viedokli.